

Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin Çokkültürlü Eğitim ile İlgili Görüşlerinin İncelenmesi

Geliş Tarihi: 12.12.2016

Kabul Ediliş Tarihi: 11.08.2017

Serkan ASLAN¹

ÖZ

Bu araştırmanın amacı, sosyal bilgiler öğretmenlerinin çokkültürlü eğitim ile ilgili görüşlerini incelemektir. Araştırmada nitel araştırma desenlerinden biri olan fenomenoloji deseni kullanılmıştır. Araştırmanın çalışma grubunu 2015-2016 eğitim-öğretim yılında Doğu Anadolu Bölgesi'nin bir ilinde görev yapan 10 sosyal bilgiler öğretmeni oluşturmaktadır. Çalışma grubu belirlenirken maksimum çeşitlilik örnekleme yöntemi kullanılmıştır. Araştırmada, yarı yapılandırılmış görüşme formu kullanılarak veriler toplanmıştır. Verilerin analizinde nitel veri analizlerinden biri olan içerik analizi kullanılmıştır. Araştırma sonucunda kadın öğretmenlerin çokkültürlü eğitimi daha çok farklı inanca sahip bireylere verilen eğitim, erkek öğretmenler ise daha çok farklı inanca ve ırka sahip bireylere verilen eğitim olarak algılamaktadırlar. Öğretmenler derslerinde çokkültürlü eğitim ile ilgili daha çok öğrenci merkezli etkinlikler yapmakta ve örnek olay yöntemini kullanmaktadır. Öğretmenler çokkültürlü eğitimi uygulamalarken daha çok öğrenciden kaynaklı sorunlarla karşılaşmaktalar ve bu soruna yönelik öneriler geliştirmişlerdir. Öğretmenler değerlerin kazandırılmasının çokkültürlü eğitimin avantajı olarak görürken, öğrencilerin birbirlerine karşı ön yargılarının olmasını dezavantajı olarak görmektedirler.

Anahtar kelimeler: çokkültürlülük, çokkültürlü eğitim, sosyal bilgiler.

An Examination of the Opinion of the Social Studies Teachers on Multicultural Education

ABSTRACT

The purpose of this research is to examine the opinions of the social studies teachers regarding multicultural education. In this research, one of the qualitative research patterns, the phenomenology pattern, is used. Ten social studies teachers working in a city of Eastern Anatolia Region in the academic year of 2015-2016 constitute the study group of the research. In determining the study group of the research, the method of Maximum variation sampling is used. In the research, the data are collected by using a semi-structured interview form. Content analysis, which is one of the qualitative data analyzes, is used in the analysis of the data. In the research results, on the one hand, female teachers perceive multicultural education as the education given to individuals who have different beliefs more; the male teachers, on the other hand perceive as the education given to individuals who have different beliefs and races more. In their lessons, the teachers rather conduct student-centered activities related to multicultural education and use the case study method. The teachers have mostly encountered problems originating from the students while practicing multicultural education and have developed suggestions for this

---

¹ Dr., Milli Eğitim Bakanlığı, e-posta: aslan.s1985@gmail.com

issue. While the teachers consider bringing values as an advantage of multicultural education, they see prejudice of students against each other as a disadvantage.

Keywords: Multiculturalism, multicultural education, social studies.

GİRİŞ

Bir toplumun kimliğini oluşturan ve onu diğer toplumlardan farklı kılan kültür, üzerinde çok çalışılan ve farklı bakış açılarıyla ele alınan bir kavramdır. Özellikle küreselleşme olgusu ile birlikte ortaya çıkan anlayış çerçevesinde gerek ulusal gerekse uluslararası alanda gittikçe daha fazla konuşulan bir konu hâline gelmiştir (Banks, 2013a; Galley, 2001; Güvenç, 1994). Son yıllarda bilimde, sanatta ve teknolojiye yaşanan hızlı gelişmeler ve değişimler ulusların birbirleriyle etkileşime girmesini kolaylaştırmış ve farklı kültürden insanların birbirlerini tanımalarını sağlamıştır. Ayrıca, yirminci yüzyılın başlarından itibaren yaşanan savaşlar, bireylerin göç etmelerine ve farklı kültürel özelliklere sahip bireylerin bir arada yaşamalarına neden olmuştur. Bu durumda, çokkültürlülük kavramını ortaya çıkardığı söylenebilir.

Çokkültürlülük bir siyasal çatı altında veya belli bir coğrafi sınırlar içinde yaşayan dil, din, ırk, tarih, coğrafya açısından farklı kökenlerden gruplar, yapılar içinde gözlenir (Banks, 2013a; Kaya & Aydın, 2014). Çokkültürlülük, toplum içindeki farklı din, dil, ırk ve kültürel özelliklere sahip bireylerin hoşgörüsüyle karşılaşması ve sahip oldukları bu farklılıkların eşitliğinin yasal olarak güvence altına alınarak ortak bir kültür çatısı altında hayatlarına devam etmeleri olarak görülebilir (Reitz, 2009). Çokkültürlülük sayesinde insanlar, kendi kültürleri içindeki çeşitliliğin de farkına varırlar. İnsanlar farklı kültürlere hoşgörü ile bakmaya, onların içindeki zenginlikleri görmeye başladıklarında kendi kültürleri içindeki farklılıkları da fark etmeye ve onları bastırmak yerine açığa çıkarmaya çalışırlar (Giddens, 2000). Çokkültürlülük sanatı, edebiyatı, bilimi kısaca her şeyi etkilemektedir. Çokkültürlülük kavramı eğitimi de etkilemiştir ve çokkültürlü eğitimin ortaya çıkmasına neden olmuştur.

Çokkültürlü eğitim, demokratik değerleri ve amaçları, kültürel çoğulculuğu, sosyal adaleti ve öğrencilerin sosyal, kişisel ve entelektüel gelişimlerini temel alan eğitimidir (Nieto & Bode, 2011). Çokkültürlü eğitim, çokkültürlülüğün eğitim boyutunu ifade eder. Tüm öğrencilerin bireysel farklılıklarına bakılmadan (dil, din, ırk, yaş, cinsiyet, ekonomik düzey, sosyal sınıf) eğitimden eşit bir şekilde faydalanmayı sağlayacak eğitim reformudur (Banks, 2013a). Çokkültürlü eğitim, eğitim sisteminde bir takım temel değişiklikler meydana getirmek için hazırlanmış bir reform hareketidir (Aydın, 2013). Farklı bilim insanlarının çokkültürlü eğitim ile ilgili farklı tanımlar yapılmasına karşın, çokkültürlü eğitimin bireysel farklılıkları dikkate alarak öğretme-öğrenme ortamının şekillendirilmesi gerektiği konusunda fikir birliğinin olduğu görülmektedir.

Çokkültürlü eğitim programlarının uygulanmasında ve geliştirilmesinde ise en önemli görev öğretmenlere düşmektedir. Öğretmenlerin çokkültürlü eğitim programlarını uygulayabilmesi için öncelikle kendi kültürünü tanımalı ve farklı kültürel gruplardan gelen öğrencilerin kültürlerini öğrenmeye istekli olmalıdır (Bulut, 2014). Öğretmenler, öğrencilerin biyolojik, cinsel, irksal, dinsel, kültürel, ekonomik, siyasi kökenli farklılıklarını doğal kabul edip (Polat, 2009), öğretme-

öğrenme süreçlerini planlarken bu farklılıkları ön plana çıkararak hem öğrenmeyi sağlamada hem de kültürel farklılıklara olumlu tutum geliştirmede katkı sağlayacak çokkültürlü bir eğitim ortamı oluşturabilmelidir. Ayrıca gelecek nesillerde çokkültürlüğe karşı farkındalık ve hoşgörü oluşturulmasını sağlayacak olanlar da öğretmenlerdir. Bu nedenle, onların bu yönde bir bakış açısına sahip olabilmeleri, çokkültürlü bir öğretim ortamının tasarlanması konusunda bilgi sahibi olmaları ve sınıf ortamını farklı bakış açılarını kabul edecek şekilde düzenlemeleri yönünde bilgilendirilmeleri ile mümkündür (Banks, 2008). Sosyal bilgiler dersi, öğrencilere ekonomiye ilişkin bilgiler veren; demokratik kurumları ve değerleri tanıtan; farklı ulusal, dinsel ve etnik öğelere saygılı olmaları konusunda onları teşvik eden; onların çeşitli konulara ilişkin görüşlerini açıklama ve tartışma becerilerini geliştiren bir derstir (Yaşar, 2003). Ayrıca sosyal bilgiler dersinde, toplumumuza ait kültürel özelliklere de yer verilmektedir. Bu nedenle, sosyal bilgiler öğretmenlerinin çokkültürlü eğitim ile ilgili görüşlerinin alınması önem arz etmektedir.

Türkiye’de çokkültürlü eğitimle ilgili olarak son yıllarda çok sayıda araştırma yapılmıştır. Alanyazın incelendiğinde daha çok nicel araştırma desenleri kullanıldığı ve öğretmen adaylarının çokkültürlülük ile ilgili algılarının araştırıldığı araştırmalara rastlanılmıştır (Başarır, 2012; Başbay ve Bektaş, 2009; Bulut, 2014; Marangoz, 2014; Yıldırım, 2016). Başarır, Sarı ve Çetin (2015) tarafından yapılan araştırmada nitel araştırma modeli kullanılarak farklı branşlarda görev yapan öğretmenlerin çokkültürlü eğitim kavramı ile algıları, çokkültürlü eğitim ile ilgili olarak derslerde ne gibi etkinlikler yaptıkları ve çokkültürlü eğitimin avantajları ve dezavantajları araştırılmıştır. Bu araştırmada, yapılan bu çalışmadan farklı olarak sadece ortaokul sosyal bilgiler öğretmenlerinin çokkültürlü eğitime ilişkin algıları belirlenmeye çalışılmış ve çokkültürlü eğitim ile ilgili derslerde ne gibi etkinlikler yaptıklarına, çokkültürlü eğitim ile ilgili karşılaşmış oldukları sorunlara ve bu sorunlara dair geliştirmiş oldukları çözüm önerilerine, çokkültürlü eğitimin avantajlarının ve dezavantajlarının ne olduğuna yönelik görüşleri incelenmiştir. Ayrıca farklı bir ilde görev yapan sosyal bilgiler öğretmenleri ile çalışmanın yürütülmesi diğer bir farklılıktır. Çokkültürlü eğitim ile ilgili olarak derinlemesine araştırmaların yeterince yapılmamış olması araştırmacı tarafından bir eksiklik olarak görülmüştür. Ayrıca yapılan bu araştırmanın önemli olduğu ve bulgularının Millî Eğitim Bakanlığı’na ve ilgili birimlerine veri sağlayabileceği düşünülmektedir. Tüm bu gerekçelerden ötürü böyle bir araştırmanın yapılmasına gereksinim duyulmuştur. Yapılan bu araştırmanın alanyazına katkı sağlayacağı umulmaktadır.

Araştırmanın Amacı

Bu araştırmanın amacı, sosyal bilgiler öğretmenlerinin çokkültürlü eğitim ile ilgili görüşlerini incelemektir. Bu doğrultuda aşağıdaki sorulara yanıt aranmıştır:

1. Öğretmenlerin cinsiyetleri, eğitim durumları ve görev yaptıkları okulların sosyo-ekonomik düzeyleri açısından çokkültürlü eğitim ile ilgili algıları nedir?
2. Öğretmenler derslerde çokkültürlü eğitim ile ilgili hangi etkinlikleri uygulamaktadırlar?

3. Öğretmenler derslerinde çokkültürlü eğitimi uygulamaları için hangi sorunlarla karşılaşmaktadırlar?
4. Öğretmenler derslerinde çokkültürlü eğitimi uygulamaları için karşılaşmış oldukları sorunlara yönelik çözüm önerileri nelerdir?
5. Öğretmenlere göre çokkültürlü eğitimin avantajları nelerdir?
6. Öğretmenlere göre çokkültürlü eğitimin dezavantajları nelerdir?

YÖNTEM

Araştırmanın Modeli

Araştırmada nitel araştırma modeli kullanılmıştır. Nitel araştırma; çeşitli olay ve olguların, buldukları ortamlar içerisinde, detaylı bir inceleme sonucu keşfedilmesi, anlaşılması ve yorumlanması esasına dayanan bilimsel bir çalışmadır (Tıkaç, 2015: 360). Creswell'e (2007) göre, nitel araştırma, sosyal yaşamı ve insanlar ile ilgili problemleri kendine özgü metotlarla sorgulayarak, anlamlandırma sürecidir.

Araştırmanın Deseni

Bu araştırmada, nitel araştırma desenlerinden biri olan fenomenoloji deseni kullanılmıştır. Creswell'e (2007) göre fenomenoloji, birkaç kişinin bir fenomen veya kavramla ilgili yaşamış deneyimlerinin ortak anlamını tanımlar. Johnson ve Christensen'e (2012) göre fenomenolojik araştırmanın amacı, araştırmadaki katılımcıların yaşam dünyalarına ilişkin bir bakış açısı kazanmak ve onların deneyimleri ile yapılandırdıkları kişisel anlamları ortaya çıkarmaktır. Bu araştırmada ele alınan fenomen, çokkültürlü eğitimidir.

Katılımcılar

Fenomenoloji araştırmalarında, olguyu açıklayacak bireylerin dikkatli bir şekilde seçilmesi ve olguyu yansıtabilecek birincil kişilerle çalışılması gerekmektedir (Creswell, 2007; Patton, 2002). Araştırmanın katılımcılarını, 2015–2016 eğitim-öğretim yılında Doğu Anadolu Bölgesi'nin bir ilinde görev yapan 10 sosyal bilgiler öğretmeni oluşturmaktadır. Araştırmada amaçlı örnekleme yöntemlerinden maksimum çeşitlilik yöntemi kullanılmıştır. Maksimum çeşitlilik örnekleme yöntemi bireylerde farklı olan bazı kriterleri önceden belirlemeyi ve sonrasında kriterlere göre oldukça farklılık gösteren katılımcıların seçimlerini içerir (Creswell, 2007). Maksimum çeşitlilik örneklemede temel amaç, probleme taraf olabilecek bireylerin çeşitliliğini maksimum derecede yansıtmaktır (Yıldırım & Şimşek, 2011). Bu araştırmada katılımcıların cinsiyetlerine, eğitim durumlarına ve görev yaptıkları okulların sosyo-ekonomik düzeylerinin farklı olmasına dikkat edilmiştir. Katılımcıların farklı eğitim durumlarına sahip olmasına dikkat edilmiştir. Lisans mezunu ve yüksek lisans mezunu öğretmenlere ulaşılmıştır. Katılımcıların görev yaptıkları okulların sosyo-ekonomik düzeyleri belirlenirken katılımcılara görev yaptıkları okulların sosyo-ekonomik düzeylerini belirtmeleri istenildiği gibi Milli Eğitim müdürlüğünden de okulların sosyo-ekonomik düzeyleri ile ilgili bilgi alınmıştır. Bu şekilde çeşitlilik yansıtılmaya çalışılmıştır. Katılımcıların özellikleri Tablo 1'de gösterilmiştir.

Tablo 1. Çalışma Grubunun Özellikleri

Kod	Cinsiyet	Eğitim Durumu	Sosyo-Ekonomik Durum
Ö1	Erkek	Lisans	Orta
Ö2	Erkek	Lisans	Düşük
Ö3	Kadın	Lisans	Düşük
Ö4	Erkek	Lisans	Düşük
Ö5	Kadın	Lisans	Orta
Ö6	Kadın	Yüksek Lisans	Yüksek
Ö7	Erkek	Lisans	Orta
Ö8	Erkek	Lisans	Orta
Ö9	Erkek	Yüksek Lisans	Orta
Ö10	Kadın	Lisans	Düşük

Tablo 1 incelendiğinde; erkek öğretmenlerin (f:6) kadın öğretmenlerden (f:4) fazla olduğu görülmektedir. Öğretmenlerin eğitim durumuna göre dağılımı incelendiğinde çoğunluğunu lisans mezunu (f:8) oldukları ve görev yaptıkları okulların sosyo-ekonomik durumunun orta düzeyde (f:5) olduğu görülmektedir.

Veri Toplama Aracı

Görüşme, nitel araştırmada sık kullanılan veri toplama araçlarından birisidir. Görüşme, sözlü iletişim yoluyla veri toplama tekniği olarak tanımlanmaktadır (Karasar, 2012). Görüşme yoluyla bireylerin bir konu veya duruma ilişkin deneyimleri, tutumları, algıları ve düşünceleri gibi gözlenmeyen, ancak bir araştırma için önem taşıyan unsurların anlaşılabilmesi hedeflenmektedir (Merriam, 2009; Yıldırım & Şimşek, 2011). Bu araştırmada, görüşme türlerinden yarı yapılandırılmış görüşme kullanılmıştır. Yarı yapılandırılmış görüşmeler fenomenolojik araştırmalarda en sık kullanılan veri toplama aracıdır (Sart, 2015). Yarı yapılandırılmış görüşme formunda katılımcıların kişisel bilgilerini belirlemek için üç soru ve çokkültürlü eğitim ile ilgili görüşlerini belirleyebilmek için altı açık-uçlu soru bulunmaktadır. Açık-uçlu sorular, literatür taraması yapılarak ve iki sosyal bilgiler öğretmenin görüşleri dikkate alınarak hazırlanmıştır. Çukurova Üniversitesi Eğitim Fakültesi, Eğitim Programları ve Öğretim Ana Bilim Dalı'nda görev yapan iki öğretim üyesinin görüşlerine başvurularak görüşme formuna son şekli verilmiştir. Araştırma, 07-11.03.2016 tarihleri arasında gerçekleştirilmiştir. Araştırmacı tarafından ulaşılabilen ortaokullara gidilerek veriler toplanmıştır. Görüşme formu uygulanırken öğretmenlere araştırmanın amacı açıklanmış ve formdaki soruları samimi bir şekilde cevaplamalarının araştırmanın amacına ulaşması için önemli olduğu söylenilmiştir. Görüşmeler ses kaydı ile kayıt altına alınmıştır. Her bir görüşme ortalama 25 dakika sürmüştür.

Verilerin Analizi

Verilerin analizinde içerik analizi kullanılmıştır. İçerik analizi, geniş bir metne dayalı veriyi tanımlamaya ve bu veriden anlam çıkarmaya çalışan analitik bir metottur (Given, 2008; Krippendorff, 2004). Berg (2001) ise içerik analizini, kalıpları, temaları, önyargıları ve anlamları tespit etmek amacıyla belirli bir materyalin dikkatlice, ayrıntılı ve sistematik olarak incelenmesi ve yorumlanması

şeklinde tanımlamıştır. Öğretmenler tarafından verilen cevaplar, tek tek incelenerek kodlanmış ve bu kodlar birbirleriyle ilişkilendirilip bir araya getirilerek temalar oluşturulmuştur. Araştırma sonucunda elde edilen temalara ait en çok tekrarlanan kodlar açıklanmıştır. Araştırmaya katılan öğretmenlerin görüşleri sayılarla ve cinsiyetlerini gösteren harflerle (Ö:1, E=Öğretmen 1, Erkek; Ö:2, K=Öğretmen 2, Kadın) düzenlenerek görüşlere bulgular bölümünde yer verilmiştir. Araştırmada en çok tekrarlanan kodlar açıklanıp yorumlanmıştır. Verilerin analizinde nitel veri analiz programı kullanılmış ve bulgular grafikler halinde sunulmuştur.

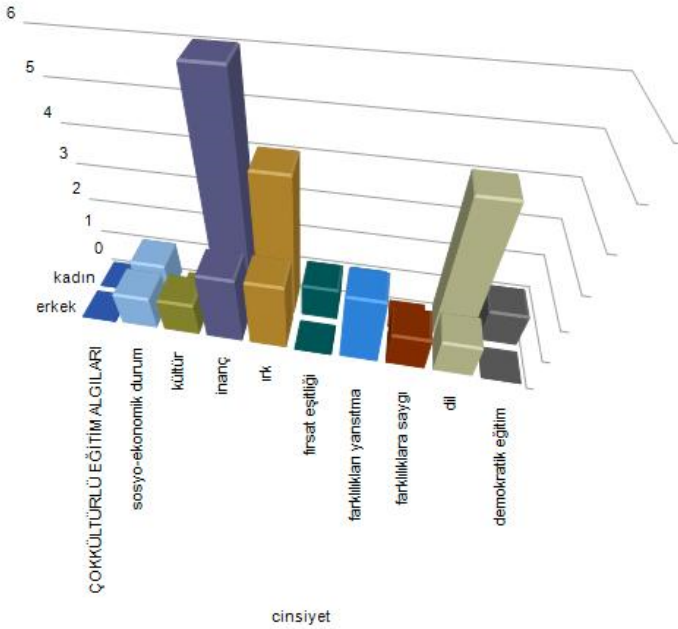
Geçerlik ve güvenilirlik bir araştırma sonuçlarının inandırıcılığını sağlamak veya artırmak için kullanılan en önemli iki ölçüttür. Bu bağlamda, toplanan verilerin ayrıntılı olarak rapor edilmesi ve araştırmacının sonuçlara nasıl ulaştığını açıklaması nitel bir araştırmada geçerliğin önemli ölçütleri arasında yer almaktadır (Yıldırım ve Şimşek, 2011). Bu araştırmada, araştırma sonuçlarının geçerliğini sağlamak için veri analiz süreci ayrıntılı olarak ele alınıp incelenmiştir. Araştırmacı, iki farklı uzmana kodları sunarak kodlar ve temalar üzerinde görüş birliğini ve görüş ayrılığını belirlemiştir. Daha sonra Miles ve Huberman'ın (1996) [Güvenirlilik: Görüş Birliği / (Görüş Birliği + Görüş Ayrılığı)] formülü uygulanarak araştırmacının güvenirliliği hesaplanmıştır. Bu formüle göre araştırmacının güvenirliliği .93 bulunmuştur. Miles ve Huberman'a (1996) göre, uzman ve araştırmacı değerlendirmeleri arasındaki uyumun .90'a yaklaşması ya da .90'ı geçmesi durumunda arzu edilen düzeyde bir güvenirlilik sağlanmış olmaktadır.

BULGULAR

Araştırma bulguları alt problemlere göre analiz edilmiş ve sunulmuştur.

1. Öğretmenlerin Cinsiyetleri, Eğitim Durumları ve Görev Yaptıkları Okulların Sosyo-Ekonomik Düzeyleri Açısından Çokkültürlü Eğitim ile İlgili Algıları

Araştırmada, sosyal bilgiler öğretmenlerinin cinsiyetleri, öğrenim durumları ve görev yaptıkları okulların sosyo-ekonomik düzeyleri açısından çokkültürlü eğitim ile algıları belirlenmeye çalışılmıştır. Öğretmenlerin cinsiyetlerine göre çokkültürlü eğitim ile ilgili algıları Grafik 1'de sunulmuştur.

Grafik 1. Öğretmenlerin Cinsiyet Açısından Çokkültürlü Eğitim İle İlgili Algıları
 Grafik 1 incelendiğinde, kadın öğretmenlerin daha çok farklı inanca (f:6) sahip bireylere verilen eğitim olarak çokkültürlü eğitimi tanımladıkları görülmektedir. Ayrıca kadın öğretmenler tarafından çokkültürlü eğitim; farklı sosyo-ekonomik (f:1) sahip bireylere, farklı ırka (f:4) mensup ve farklı dili (f:4) konuşan insanlara verilen eğitim ile fırsat eşitliği (f:1) ve demokratik eğitim (f:1) olarak algılanmaktadır. Erkek öğretmenler ise çokkültürlü eğitimi daha çok farklı inanca (f:2) ve ırka (f:2) sahip bireylere verilen eğitim ile farklılıkları yansıtma (f:2) olarak algılamaktadırlar. Ayrıca erkek öğretmenler çokkültürlü eğitimi; farklı sosyo-ekonomik (f:1) duruma sahip bireylere, farklı kültürel (f:1) özelliklere sahip, farklı dili (f:1) konuşan bireylere verilen eğitim ile farklılıklara saygı (f:1) değerini kazandıran eğitim olarak algılamaktadırlar. Öğretmenlerin görüşleri aşağıda sunulmuştur:

"Küresel dünyada farklı kültürel toplumların bir arada yaşaması kaçınılmazdır. Bireye bu bağlamda içinde yaşadığı çevredeki çeşitliliğe uyumunu sağlayacak, farklı görüşlere saygı duyacağı eğitimin verilmesidir." (Ö:1, E)

"Farklı ırk, inanç ve sosyal gruplardan gelen gruplara uygun eğitim fırsatları vermedir. Yani sınıf ortamını bu farklılıklara göre düzenlemektir." (Ö:2, E)

"Farklı dil, din ve ırka dayalı eğitimdir. Genellikle derslerde bu farklılıklara dayalı olarak etkinlikler yapılmaktadır." (Ö:4, E)

"Din, dil, ırk, mezhep ile ilgili farklılıkların derslerde verilmesidir." (Ö:5, K)

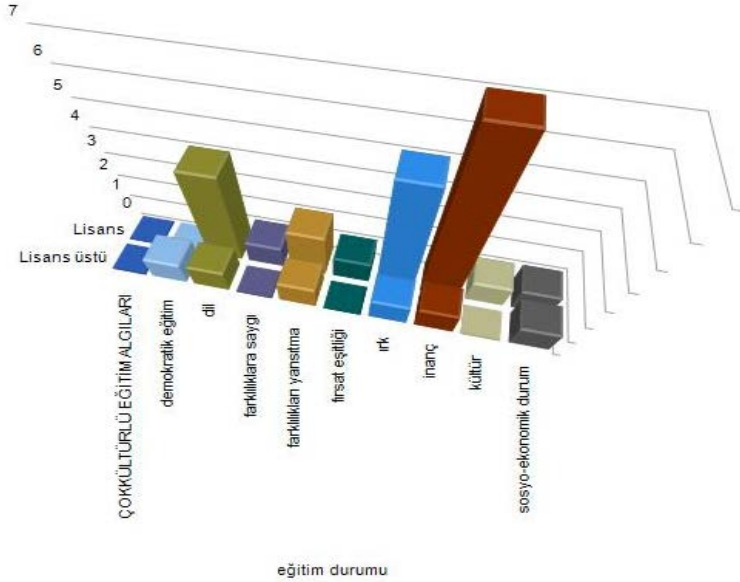
"Farklı dil, din, ırk, sosyo-ekonomik duruma sahip bireyler ile ilgili etkinliklerin sınıf içerisinde uygulanmasıdır. Kültürel farklılıklara dayalı demokratik bir eğitim denilebilir." (Ö:6, K)

"Tek bir kültürün değil, dünya üzerindeki birden fazla kültürel değerlerin tanıtılması ve öğretilmesidir." (Ö:7, E)

"Öğrencilere, farklı kültürlerin bir arada yaşayabileceğini ve bu farklılıkların bir renklilik olduğunu derslerde anlatılmasıdır." (Ö:9, E)

"Dil, din, ırk, mezhep ayrımı yapılmaksızın öğrencileri olduğu gibi kabul etmek ve tüm öğrencilere fırsat eşitliği yaratmak için okul ortamının düzenlenmesidir. Hem okuldaki farklılıkları kabul etmek hem de olan farklılıkları öğrencilere öğretmektir." (Ö:10, K)

Öğretmenlerin eğitim durumlarına göre çokkültürlü eğitim ile ilgili algıları Grafik 2'de sunulmuştur.

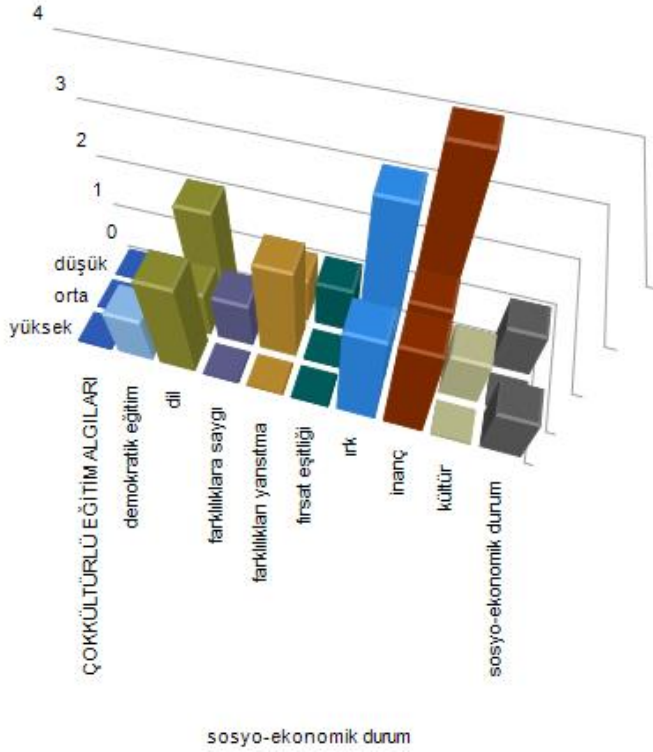

Grafik 2. Öğretmenlerin Eğitim Durumu Açısından Çokkültürlü Eğitim İle İlgili Algıları

Grafik 2 incelendiğinde, lisans mezunu öğretmenlerin daha çok farklı inanca (f:7) sahip bireylere verilen eğitim olarak çokkültürlü eğitimi algıladıkları görülmektedir. Ayrıca lisans mezunu öğretmenler tarafından çokkültürlü eğitim farklı ırka (f:5) mensup, farklı dili (f:4) konuşan, farklı sosyo-ekonomik duruma (f:4) ve kültürel özelliklere sahip bireylere verilen eğitim, farklılıklara saygı (f:1) değerini geliştiren ile fırsat eşitliğini (f:1) sağlayan eğitim olarak algılanmaktadır. Grafikten lisansüstü eğitim mezunu öğretmenlerin çokkültürlü eğitimi; farklı dili konuşan (f:1), farklı ırka (f:1), inanca (f:1) ve sosyo-ekonomik duruma (f:1) sahip bireylere verilen eğitim ile farklılıkları yansıtan (f:1) ve demokratik eğitimi (f:1) sağlayan eğitim olarak algılamaktadırlar.

Öğretmenlerin görev yaptıkları okulların sosyo-ekonomik düzeylerine göre çokkültürlü eğitim ile ilgili algıları Grafik 3'te sunulmuştur.

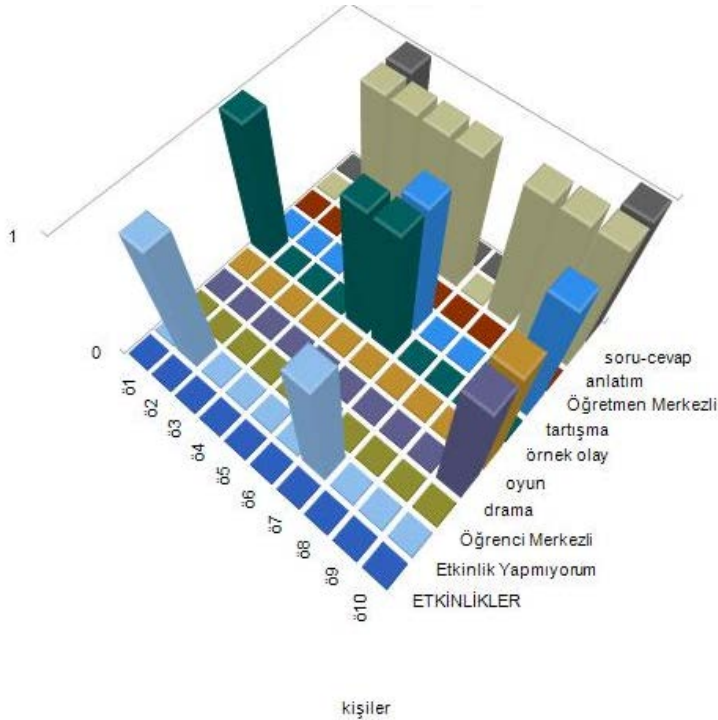

Grafik 3. Öğretmenlerin Görev Yaptıkları Okulların Sosyo-Ekonomik Düzeyi Açısından Çokkültürlü Eğitim İle İlgili Algıları

Grafik 3 incelendiğinde, yüksek sosyo-ekonomik düzeye sahip okulda görev yapan öğretmenlerin farklı dili ($f:2$) konuşan, farklı inanca ($f:2$), sosyo-ekonomik duruma ($f:1$) sahip ve farklı ırka ($f:2$) mensup bireylere verilen eğitim ile demokratik eğitim ($f:1$) olarak çokkültürlü eğitimi algıladıkları görülmektedir. Orta sosyo-ekonomik düzeye sahip okulda görev yapan öğretmenler tarafından ise çokkültürlü eğitim; farklı dili ($f:1$) konuşan, farklı inanca ($f:4$) ve kültürel özelliklere ($f:1$) sahip bireylere verilen eğitim ile farklılıkları yansıtan ($f:1$), farklılıklara saygı ($f:1$) değerini geliştiren eğitim olarak algılanmaktadır. Grafikten düşük sosyo-ekonomik düzeye sahip okulda görev yapan öğretmenlerin çokkültürlü eğitimi; farklı inanca ($f:4$) sahip, farklı ırka ($f:3$) mensup, farklı dili konuşan ($f:2$) ve sosyo-ekonomik duruma ($f:1$) sahip bireylere verilen eğitim ile farklılıkları yansıtan ($f:1$), fırsat eşitliğini sağlayan ($f:1$) eğitim olarak algıladıkları görülmektedir.

2. Öğretmenler Derslerde Çokkültürlü Eğitim ile İlgili Uyguladıkları Etkinlikler ile İlgili Görüşleri

Öğretmenlerin çokkültürlü eğitim ile ilgili uyguladıkları etkinlikler ile ilgili görüşleri Grafik 4'te sunulmuştur.

Grafik 4. Öğretmenlerin Çokkültürlü Eğitim İle İlgili Uyguladıkları Etkinlikler

Grafik 4 incelendiğinde, öğretmenlerin çokkültürlü eğitim ile ilgili uyguladıkları etkinlikler *öğrenci merkezli*, *öğretmen merkezli* ile *etkinlik yapmıyorum* temalarına ayrılmıştır. Öğretmenler tarafından öğrenci merkezli etkinlikler teması altında en çok örnek olay yöntemi (f:3) kullanıldığı belirtilmiştir. Ayrıca öğretmenler, öğrenci merkezli etkinlikler teması altında drama (f:1), oyun (f:1) ve tartışma (f:2) yöntemlerini de kullandıklarını belirtmişlerdir. Öğretmenler öğretmen merkezli etkinlikler teması altında ise daha çok anlatım (f:7) yöntemini kullandıklarını belirtmişlerdir. Ayrıca öğretmenler tarafından, öğretmen merkezli etkinlikler teması altında soru-cevap (f:2) yönteminin kullanıldığı belirtilmiştir. Öğretmenlerin ikisi tarafından çokkültürlü eğitime dayalı olarak herhangi bir etkinlik yapılmadığı belirtilmiştir. Öğretmenlere ait görüşlerden bazılarını aşağıda yer verilmiştir:

"Drama, oyun ve şiir gibi etkinliklerle öğrencilere kültürel farklılıkları tanıtmaktayım. Güncel bir olay varsa onu sınıfa taşıyorum. Tartışıp o konu ile ilgili konuşuyoruz. Tartışma yaparken kimsenin kimseyi kırmamasına özen gösteriyorum. Soru cevap yöntemini de kullanarak öğrencilere sorular soruyorum. Özellikler öğrencilerin günlük hayatlarından olayları anlatmalarını sağlıyorum." (Ö:10, K)

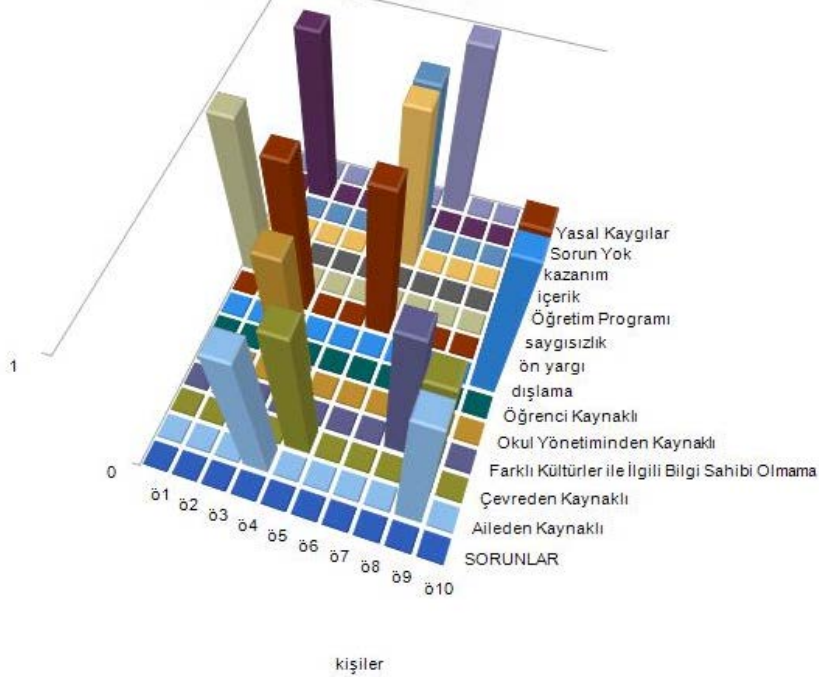
"Daha çok müfredattaki konuları işlemeye çalışıyorum. Yöresel yemeklerden bahsediyorum. Düğünlerini, konuştukları dilleri anlatıyorum." (Ö:8, E)

"Etkinlik yapmıyorum." (Ö:7, E)

"Kültürel farklılıklar ile ilgili öğrencilerden bilgi istiyorum. Kendim örnek olaylar getirip üzerinde konuşup tartışıyoruz. Elimden geldiğinde farklılıkların doğal olduğunu anlatıyorum." (Ö:6, K)

3. Öğretmenler Derslerinde Çokkültürlü Eğitimi Uygularlarken Karşılaşmış Oldukları Sorunlar ile İlgili Görüşleri

Öğretmenlerin çokkültürlü eğitimi uygularlarken karşılaştıkları sorunlara yönelik görüşleri Grafik 5'te sunulmuştur.

Grafik 5. Öğretmenlerin Çokkültürlü Eğitimi Uygularlarken Karşılaşmış Oldukları Sorunlar

Grafik 5 incelendiğinde öğretmenler tarafından çokkültürlü eğitimi uygularlarken aileden (f:2), çevreden (f:1), farklı kültürler ile ilgili bilgi sahibi olunmamasından (f:1), okul yönetiminden (f:1), öğrenciden (f:5), öğretim programından (f:2) kaynaklı ve yasal kaygılardan (f:1) dolayı sorun yaşadıkları belirtilmiştir. Öğretmenler öğrenci kaynaklı sorunlar temasında farklı kültürel özelliklere sahip bireyleri dışlama (f:1), bu bireylere karşı ön yargının olması (f:3) ve saygısızlık (f:1) yapılmasından dolayı sorun yaşadıklarını belirtmişlerdir. Öğretmenler öğretim programı teması altında, sosyal bilgiler öğretim programının kazanımlarının (f:1) ve içeriğinin (f:1) çokkültürlü eğitime uygun olmamasından dolayı sorun yaşadıklarını belirtmişlerdir. Ayrıca bir öğretmen tarafından herhangi bir sorunun olmadığı belirtilmiştir. Öğretmenlere ait görüşlerden bazılarına aşağıda yer verilmiştir:

"Farklı dil, din, ırk ile ilgili konuştuğumda velilerin tepkisi oluyor. Ayrıca okul yönetimi de hoş karşılamıyor. Bu nedenle çok fazla etkinlik yapamıyorum." (Ö:4, E)

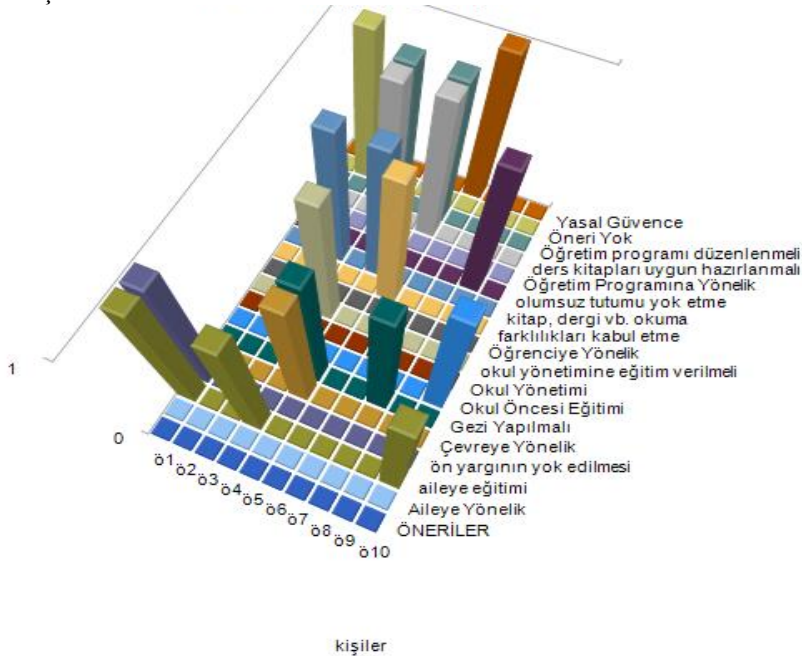
"Bazı öğrencilerimin ön yargılı olması beni zorluyor. Ancak konuşarak tartışarak bu sorunu ortadan kaldırmaya çalışıyorum. Öğretim programında farklı kültürlere ait kazanımların olmayışı ve ders kitaplarında da farklılıkları içeren metinlerin olmayışı da büyük bir sorun." (Ö:6, K)

"Sorun yok." (Ö:2, E)

"Öğrenciler öncelikle çevrelerindeki farklı kültürel özellikleri kabul etmekte güçlük yaşamaktadırlar ve tepki göstermektedirler. Farklı kültürel özelliklere sahip arkadaşlarını dışlamaktadırlar." (Ö:10, K)

4. Öğretmenler Derslerinde Çokkültürlü Eğitimi Uygularlarken Karşılaşmış Oldukları Sorunlara Yönelik Geliştirmiş Oldukları Çözüm Önerileri ile İlgili Görüşleri

Öğretmenlerin çokkültürlü eğitimi uygularlarken karşılaştıkları sorunlara yönelik geliştirmiş oldukları çözüm önerileri ile ilgili görüşleri Grafik 6'da sunulmuştur.

Grafik 6. Öğretmenlerin Çokkültürlü Eğitimi Uygularlarken Karşılaşmış Oldukları Sorunlara Yönelik Geliştirmiş Oldukları Çözüm Önerileri

Grafik 6 incelendiğinde öğretmenler tarafından çokkültürlü eğitimi uygularlarken karşılaştıkları sorunlar ile ilgili aileye (f:4), çevreye (f:1), okul yönetimine (f:1), öğrenciye (f:5) ve öğretim programına (f:4) yönelik öneriler geliştirilmiştir. Ayrıca öğretmenler tarafından gezi yapılmalı (f:1) ve yasal güvence (f:1) önerileri geliştirilmiştir. Bir öğretmen tarafından herhangi bir öneri (f:1) geliştirilmemiştir. Öğretmenler tarafından aile teması altında; aileye eğitim verilmeli (f:3) ve ön yargıları yok edilmeli (f:1) önerileri geliştirilmiştir. Okul yönetimi teması altında okul yönetimine eğitim verilmeli (f:1), öğrenci teması altında farklılıkları kabul etmeli (f:1), kitap, dergi vb. okumalı (f:2),

olumsuz tutumu yok edilmeli (f:1), öğretim programı teması altında ders kitapları çokkültürlü eğitime uygun hazırlanmalı (f:2) ve öğretim programı çokkültürlü eğitime uygun düzenlenmeli (f:2) önerileri geliştirilmiştir. Bazı öğretmenlerin görüşleri aşağıda sunulmuştur:

"Önce ailelere eğitim verilmeli. Ailelerin birbirlerine karşı ön yargıları yok edilmeli. Çünkü bu ön yargılar çocuğa yansıyor." (Ö:1, E)

"Öneri yok." (Ö:2, E)

"Sosyal bilgiler dersinde farklı dine, dile, ırka sahip insanların hayatları, kültürel yapıları ile ilgili bilgiler verilmeli. Programlar buna göre düzenlenmeli. Aynı şekilde ders kitaplarında da bu farklılıklar ile ilgili bilgiler yer almalı. Velilere ve okul yönetimine bu konuda eğitim verilmeli. Ancak bu şekilde farklılıklar zenginlik olarak görülebilir." (Ö:4, E)

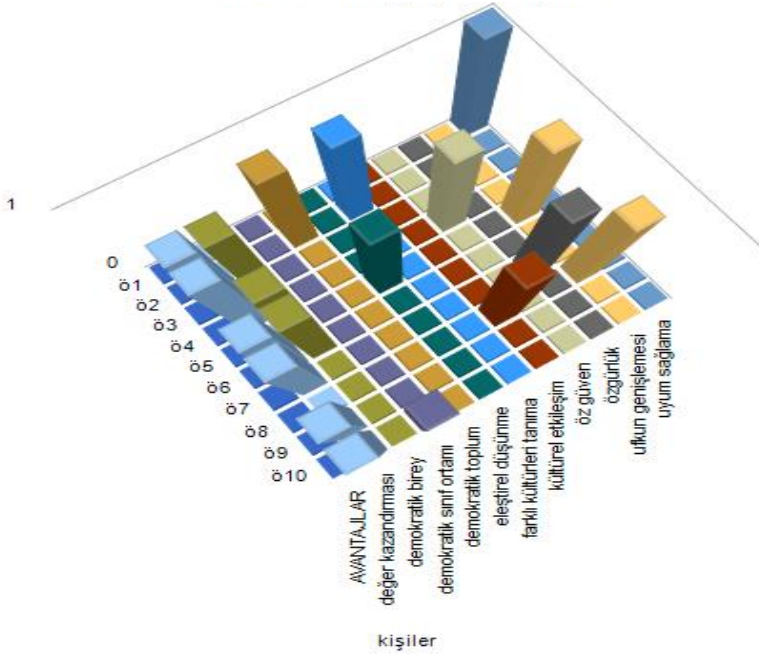
"Öğrencilere farklılıkların doğal olduğu çok iyi bir şekilde anlatılmalı. Herhangi bir farklılığın üstünlük olmadığı açıklanmalı. Ayrıca öğretim programı çokkültürlü eğitime dayalı olarak tekrar düzenlenmeli. Bu şekilde farklılıkları zenginlik olarak değerlendiren bireyler yetiştirmek daha kolay olacak. Ayrıca ders kitaplarında da farklı kültürleri içeren metinler, bilgiler yer almalı." (Ö:6, K)

"Öğrencilerin ön yargılarını ve olumsuz tutumlarını elimden geldiğince değiştirmeye çalışmaktayız." (Ö:9, E)

"Daha okul öncesinden itibaren öğrencilere çokkültürlü eğitim verilmeli. Bu sayede öğrenciler farklılıklara saygılı olabilirler ve birbirlerine hoşgörülü davranabilirler. Ayrıca ailelere yönelik farklı kültürel özellikler ile ilgili eğitim verilmeli." (Ö:10, K)

5. Öğretmenlerin Çokkültürlü Eğitimin Avantajları ile İlgili Görüşleri

Öğretmenlerin çokkültürlü eğitimin avantajları ile ilgili görüşleri Grafik 7'de sunulmuştur.

Grafik 7. Öğretmenlerin Çokkültürlü Eğitimin Avantajlarına Yönelik Görüşleri
 Grafik 7 incelendiğinde öğretmenler tarafından çokkültürlü eğitim ile öğrencilere değerler kazandırıldığı (f:6), demokratik bireyler yetiştirildiği (f:1), demokratik sınıf ortamı oluşturduğu (f:1), demokratik toplum yarattığı (f:1), öğrencilerin eleştirel düşünme becerilerini geliştirdiği (f:1), farklı kültürleri tanımalarını sağladığı (f:1), kültürel etkileşimi arttırdığı (f:1), öğrencilerin özgüvenini geliştirdiği (f:1), öğrencilerin kendilerini özgür hissettikleri (f:1), ufuklarının geliştiği (f:1) ve kültürel farklılıklara uyum sağladıkları (f:1) çokkültürlü eğitimin avantajları olarak belirtilmiştir. Bazı öğretmenlerin görüşleri aşağıda sunulmuştur:

"Farklı toplumların kültürel yapıları tanınır. Demokratik bir toplum oluşabilir." (Ö:2, E)

"Her kesime hitap etmesi, evrensel değerlerin öğrencilere kazandırılması sağlaması, demokratik birey yetiştirmesi." (Ö:3, K)

"Öğrenciler farklı kültürleri tanır. Saygı duyar ve hoşgörülü olur. Öğrencilerde kendi kültürel özelliklerini derste işlendiğini görürse öz güveni artar." (Ö:4, E)

"Daha ufku geniş bireyler yetiştirilebilir bu eğitimle, Eleştirel bir bakış açısıyla farklı kültürleri tanımalarını sağlar. Demokratik bir birey yetiştiremeye katkı sağlar." (Ö:5, K)

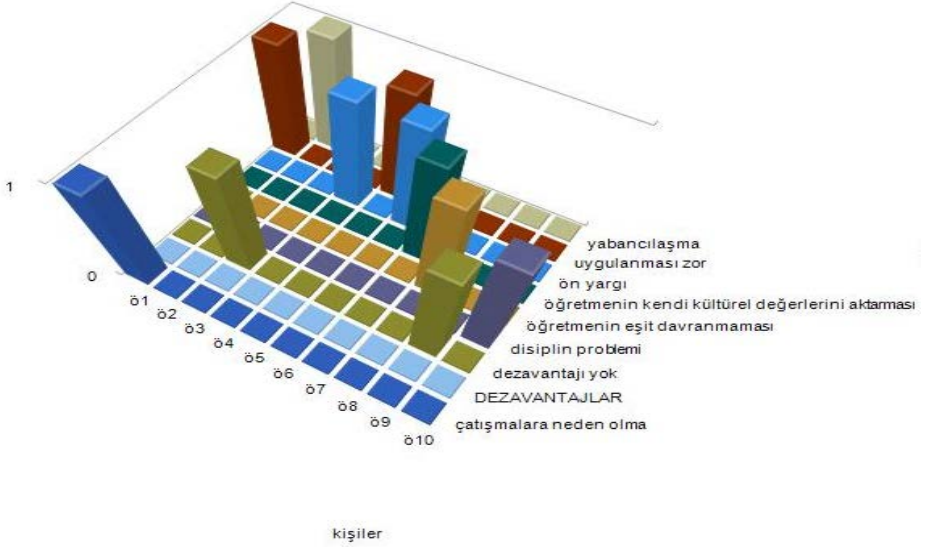
"Kesinlikle daha demokratik bireyler yetiştirilmektedir, çokkültürlü eğitimle. Ayrıca hoşgörü, farklılıklara saygı, eşitlik, adalet gibi değerler daha kolay kazanılmakta bu eğitimle." (Ö:6, K)

"Toplumun farklı kültürlere saygı duyması ve farklılıklarla beraber yaşanması gerektiğini öğretmesi bakımından önemlidir." (Ö:9, E)

"Sınıf ortamının daha demokratik olmasını sağlar. Öğrencilerin farklılıklara saygılı olmasını ve birbirlerine hoşgörü ile yaklaşmasını sağlar." (Ö:10, K)

6. Öğretmenlerin Çokkültürlü Eğitimin Dezavantajları ile İlgili Görüşleri

Öğretmenlerin çokkültürlü eğitimin dezavantajları ile ilgili görüşleri Grafik 8'de sunulmuştur.

Grafik 8. Öğretmenlerin Çokkültürlü Eğitimin Dezavantajlarına Yönelik Görüşleri

Grafik 8 incelendiğinde öğretmenler tarafından çokkültürlü eğitimin çatışmalara neden olduğu (f:1), disiplin problemlerine neden olduğu (f:1), öğretmenlerin farklı kültürel özelliklere sahip öğrencilere eşit davranmaması (f:1) ve kendi kültürel özelliklerini aktarması (f:1), ön yargının oluşması (f:2), çokkültürlü eğitimin uygulanmasının zor olması (f:2) ve yabancılaşma (f:1) gibi dezavantajlarının olduğu belirtilmiştir. Ayrıca iki öğretmen tarafından çokkültürlü eğitimin dezavantajının olmadığı belirtilmiştir. Bazı öğretmenlerin görüşleri aşağıda sunulmuştur:

"Maalesef uygulanması zordur. Değişime kapalı toplumlarda bu eğitimi uygulamak sorunlara neden olabilir. İnsanlar arasındaki çatışmalar daha da artabilir." (Ö:1, E)

"Çocuk kendi kültürüne yabancılaşabilir. Toplum kendi öz kültüründen uzaklaşabilir." (Ö:2, E)

"Öğrencilerin birbirine karşı ön yargıları artabilir. Bunun için çok iyi bir şekilde bu farklılıklar anlatılmalı." (Ö:4, E)

"Öğrencilere planlı programlı bir şekilde verilmediği takdirde, öğrencilerin var olan ön yargıları daha da güçlenebilir." (Ö:6, K)

"Öğretmenin daha çok kendi kültürel değerlerini aktarmasına neden olabilir."

"Herhangi bir dezavantajı yoktur." (Ö:9, E)

"Başlangıçta öğrencilerin farklı kültürel özellikleri kabul etmemesi sınıfta disiplin problemlerine neden olabilir." (Ö:10, K)

TARTIŞMA, SONUÇ ve ÖNERİLER

Bu araştırmada, sosyal bilgiler öğretmenlerinin çokkültürlü eğitim ile ilgili görüşleri incelenmiştir. Araştırmada ilk olarak öğretmenlerin çokkültürlü eğitim ile ilgili algılarının ne olduğu belirlenmeye çalışılmıştır. Araştırma sonucunda, cinsiyete göre kadın öğretmenler çokkültürlü eğitimi daha çok farklı inanca sahip bireylere verilen eğitim, erkek öğretmenler çokkültürlü eğitimi daha çok farklı inanca ve ırka sahip bireylere verilen eğitim; eğitim durumuna göre lisans mezunu öğretmenler daha çok farklı inanca sahip, farklı dili konuşan ve farklı ırka mensup bireylere verilen eğitim; okulların sosyo-ekonomik düzeylerine göre yüksek, orta ve düşük sosyo-ekonomik düzeylere sahip okulda görev yapan öğretmenler farklı dili konuşan, farklı inanca ve sosyo-ekonomik düzeye sahip, farklı ırka mensup bireylere verilen eğitim olarak algılamaktadırlar. Banks (2013a) tüm öğrencilerin dil, din, ırk, yaş, cinsiyet, ekonomik düzey, sosyal sınıf, engelli olma gibi farklılıklarına göre öğretme-öğrenme ortamının düzenlenmesinin çokkültürlü eğitim olduğunu belirtmiştir. Bu tanımdan da anlaşılacağı üzere sınıf ortamında bireysel ve kültürel farklılıkların yer alması çokkültürlü eğitimin vazgeçilmezidir. Öğretmenlerin çokkültürlü eğitim ile ilgili algıları incelendiğinde dil, din, ırk, ekonomik düzey gibi boyutlarına odaklandıkları ancak cinsel eğilim, yaş, sosyal sınıf ve engelli olma ile ilgili boyutlarını çokkültürlülük kapsamında düşünmedikleri görülmüştür. Bunun nedeni olarak, ülkemizde çokkültürlü eğitimin cinsel eğilim, yaş, sosyal sınıf ve engelli olma boyutları kapsadığına yönelik araştırmaların yapılmaması gösterilebilir. Ayrıca çokkültürlü eğitim ile ilgili öğretmenlerin yeterince bilgi sahibi olmamaları da bu sonucun ortaya çıkmasına neden olmuş olabilir. Başarır, Sarı ve Çetin (2015) tarafından yapılan araştırmada da öğretmenler benzer boyutlarda çokkültürlü eğitimi tanımlamışlardır. Bu da yapılan bu araştırmanın sonucunu destekler niteliktedir.

Araştırmada öğretmenlerin çokkültürlü eğitim ile ilgili olarak hangi etkinlikleri yaptıkları da incelenmiştir. Öğretmenlerin çokkültürlü eğitim ile ilgili uyguladıkları etkinlikler *öğrenci merkezli*, *öğretmen merkezli* ile *etkinlik yapmıyorum* temalarına ayrılmıştır. Öğretmenler tarafından öğrenci merkezli etkinlikler teması altında en çok örnek olay yöntemi kullanıldığı belirtilmiştir. Örnek olay yöntemi, farklı yöntemleri içinde barındıran, kanıt ve araştırma temelli, gerçek bir yaşam içeriğinde, birçok yönüyle odaklanan ve öncelikli amacı bir konu üzerinde derinlemesine bir anlayış üretmek olan bir yöntemdir (Thomas, 2011). Örnek olay yönteminde daha çok öğrencinin gerçek yaşamında karşılaştığı durumlar sınıf ortamına taşınır. Bu nedenle öğretmenlerin, çokkültürlü eğitimde daha çok bu yöntemi kullandıkları söylenebilir. Ayrıca öğretmenlerin çokkültürlü eğitim ile ilgili etkinliklerde daha çok öğrenci merkezli etkinlikleri kullanmaları araştırmacı tarafından olumlu olarak değerlendirilmektedir. Çünkü bu şekilde çokkültürlü eğitim ile ilgili yapılan etkinliklerin öğrenciler üzerinde etkisinin olacağı ve çokkültürlü eğitimin amaçlarından biri olan demokratik bireyler yetiştirmeyi destekleyeceği düşünülmektedir. Yapılan araştırmalar, farklı geçmişleri olan öğrencilere, kendi kültür ve deneyimlerine uygun öğretim yapıldığında, akademik başarılarının

arttığını (Gay, 2010; Hollins, 1996; Ladson-Billings, 1994; Ware, 2006), buna karşın öğretme-öğrenme sürecinde, farklılıkları görmezden gelinen öğrencilerin akademik başarılarının diğerlerinden düşük olduğunu ortaya çıkarmıştır (Irvine, 1990; Irvine & Armento, 2001). Bu bakımdan, öğretme-öğrenme ortamında çokkültürlü eğitime dayalı olarak öğrenci merkezli etkinliklerin yapılması öğrencilerin akademik başarılarını da artırabilir. Öğretmenler tarafından, öğrenci merkezli etkinlikler teması altında drama, oyun ve tartışma yöntemlerini de kullandıklarını belirtilmiştir. Öğretmenler öğretmen merkezli etkinlikler teması altında ise daha çok anlatım yöntemini kullandıklarını belirtmişlerdir. Anlatım yöntemi, öğretmenler tarafından en sık kullanılan yöntemlerden birisi olarak bilinmektedir. Bu nedenle, öğretmenlerin böyle bir görüş belirttikleri söylenebilir. Ayrıca öğretmenler tarafından, öğretmen merkezli etkinlikler teması altında soru-cevap yönteminin kullanıldığı belirtilmiştir. Öğretmenlerin ikisi tarafından çokkültürlü eğitime dayalı olarak herhangi bir etkinlik yapılmadığı belirtilmiştir.

Araştırmada öğretmenlerin çokkültürlü eğitim ile ilgili karşılaşmış oldukları sorunlar da incelenmiştir. Öğretmenler tarafından çokkültürlü eğitimi uygularlarken aileden, çevreden, farklı kültürler ile ilgili bilgi sahibi olunmamasından, okul yönetiminden, öğrenciden, öğretim programından kaynaklı ve yasal kaygılardan dolayı sorun yaşadıkları belirtilmiştir. Öğretmenler, öğrenci kaynaklı sorunlar temasında farklı kültürel özelliklere sahip bireyleri dışlama, bu bireylere karşı ön yargının olması ve saygısızlık yapılmasından dolayı sorun yaşadıklarını belirtmişlerdir. Çokkültürlü eğitimin amaçlarından birisi bireylerin birbirlerine karşı ön yargılarını yıkmaktır (Banks, 2013b; Dunn, 1997). Nitekim Yıldırım (2016) kültürel farklılıkların öğretime yönelik yapılacak etkinlikler, kültürel, ırksal, dinsel çeşitliliğe saygıyı geliştireceğini, öğrenciler arasında ön yargıların azaltacağını belirtmiştir. Bu sonuç, ulusal ve uluslararası yapılan araştırmanın sonuçları ile de örtüşmektedir. Başarır, Sarı ve Çetin (2015) tarafından yapılan araştırmada da öğretmenler tarafından benzer sorunların yaşandığı belirtilmiştir. Aynı şekilde Bigatti, Gibau, Boys, Grove, Ashburn-Nardo, Khaja ve Springer (2012) tarafından yapılan araştırmada da, benzer sonuçlar elde edilmiştir. Öğretmenler öğretim programı teması altında, sosyal bilgiler öğretim programının kazanımlarının ve içeriğinin çokkültürlü eğitime uygun olmamasından dolayı sorun yaşadıklarını belirtmişlerdir. Bu sonuç, araştırmamızın dikkat çekici bir sonucudur. Sosyal bilgiler dersinin amaçlarından birisi de farklı toplumlara ait kültürel özellikleri tanıtmaktır. Ancak öğretmenler tarafından, sosyal bilgiler dersinin kazanım ve içeriğinin çokkültürlü eğitime uygun olmadığı belirtilmesi, sosyal bilgiler dersi öğretim programının farklı kültürel özellikleri dikkate alarak hazırlanmadığını düşündürmektedir. Ülkemizde farklı kültürel özelliklere sahip bireyler bir arada yaşamaktadır. Bu bakımdan sosyal bilgiler gibi, toplumun kültürel özelliklerini tanıtan bir dersin bu kültürel özelliklere göre düzenlenmesi gerekmektedir. Ayrıca bir öğretmen tarafından herhangi bir sorunun olmadığı belirtilmiştir.

Araştırmada öğretmenlerin çokkültürlü eğitim ile ilgili yaşamış oldukları sorunlara yönelik çözüm önerileri de incelenmiştir. Öğretmenler tarafından

çokkültürlü eğitimi uygularken karşılaşmış oldukları sorunlar ile ilgili aileye, çevreye, okul yönetimine, öğrenciye ve öğretim programına yönelik öneriler geliştirilmiştir. Öğretmenler tarafından yukarıda belirtilen sorunlara dayalı olarak öneriler geliştirilmiştir. Ayrıca öğretmenler tarafından gezi yapılmalı ve yasal güvence sağlanmalı önerileri de ifade edilmiştir. Bir öğretmen tarafından herhangi bir öneri geliştirilmemiştir. Öğretmenler tarafından aile teması altında; aileye eğitim verilmeli ve ön yargıları yok edilmeli önerileri geliştirilmiştir. Ailenin eğitimde önemli bir yeri vardır. Bu bakımdan öğrencilerde farklı kültürel özelliklere sahip bireylere karşı ön yargıların azaltılması için ailelerin çokkültürlü eğitim ile ilgili olarak bilgilendirilmesi gerekmektedir. Bu nedenle öğretmenler tarafından böyle bir önerinin geliştirildiği düşünülmektedir. Öğretmenler tarafından okul yönetimi teması altında okul yönetimine eğitim verilmeli; öğrenci teması altında farklılıkları kabul etmeli, kitap, dergi vb. okumalı, olumsuz tutumu yok edilmeli; öğretim programı teması altında ders kitapları çokkültürlü eğitime uygun hazırlanmalı ve öğretim programı çokkültürlü eğitime uygun düzenlenmeli önerileri geliştirilmiştir.

Araştırmada öğretmenlerin çokkültürlü eğitimin avantajlarının ne olduğuna dair görüşleri de alınmıştır. Araştırma sonuçları incelendiğinde öğretmenler tarafından çokkültürlü eğitim ile öğrencilere değerler kazandırıldığı, demokratik bireyler yetiştirildiği, demokratik sınıf ortamı oluşturduğu, demokratik toplum yarattığı, öğrencilerin eleştirel düşünme becerilerini geliştirdiği ve farklı kültürleri tanımalarını sağladığı, kültürel etkileşimi arttırdığı, öğrencilerin özgüvenini geliştirdiği, öğrencilerin kendilerini özgür hissettikleri, ufuklarının geliştiği ve kültürel farklılıklara uyum sağladıkları çokkültürlü eğitimin avantajları olarak belirtilmiştir. Çokkültürlü eğitim; öğrencilere değer kazandırmakta (Banks, 2013b), bireylerde ön yargılara ilişkin eleştirel düşünebilmeyi sağlamakta (Hohensee, Bisson & Derman-Sparks, 1992), bireylerin birbirlerine karşı saygılı ve hoşgörülü davranmalarını sağlamakta (Gay, 1994), bireylerin, öz benlik ve özgüvenlerini geliştirerek bireylerin kendisiyle barışık olmasını sağlamakta (Gay, 1994), demokratik birey yetiştirmektedir (Banks, 2013a). Öğretmenler tarafından belirtilen bu avantajlar literatürle de örtüşmektedir. Başarır, Sarı ve Çetin (2015) tarafından yapılan araştırmada, öğretmenlere göre çokkültürlü eğitim, sınıf ortamında kültürel paylaşım, bütünleşme, eşitlik duygusu, hoşgörü duygusu, saygı ortamının oluşması, farklı kültürleri tanıma, bakış açısını genişletme, olumlu sosyal ilişkiler geliştirme, empati yeteneğini geliştirme, uyumlu olmayı öğrenme, motivasyonu artırma ve yansıtıcı düşünme yeteneğini geliştirme gibi birçok avantajının olduğunu belirtmişlerdir. Bu sonuç da yapılan bu araştırmanın sonucu ile paralellik göstermektedir.

Araştırmada öğretmenlerin çokkültürlü eğitimin dezavantajlarına yönelik görüşleri de incelenmiştir. Araştırma sonucunda öğretmenler tarafından çokkültürlü eğitimin çatışmalara neden olduğu, disiplin problemlerine neden olduğu, öğretmenlerin farklı kültürel özelliklere sahip öğrencilere eşit davranmaması ve kendi kültürel özelliklerini aktarması, ön yargının oluşması, çokkültürlü eğitimin uygulanmasının zor olması ve yabancılaşma gibi dezavantajlarının olduğu belirtilmiştir. Ayrıca iki öğretmen tarafından

çokkültürlü eğitimin dezavantajının olmadığı belirtilmiştir. Başarır, Sarı ve Çetin (2015) tarafından yapılan çalışmada da öğretmenler çokkültürlü eğitimin dezavantajlarını uyum problemi, dışlanma ve kompleks oluşumu olarak belirtmişlerdir.

Araştırma sonuçları genel olarak değerlendirildiğinde öğretmenlerin çokkültürlü eğitim ile ilgili yeterli bilgilerinin olmadığı saptanmıştır. Çokkültürlü eğitimin başarıya ulaşması ve istenen verimin sağlanması için en önemli unsur olarak öğretmenler ön plana çıkmaktadır (Brown & Kysilka, 2002). Roux'a (2000) göre, sınıfta çokkültürlü eğitimin başarılı bir şekilde uygulanması, büyük ölçüde, öğretmenin bu konudaki bilgi, tutum, düşünce ve davranışlarına bağlıdır. Benzer bir şekilde, çokkültürlü eğitimin uygulanmasında öğretmen davranışlarının öneminden bahseden Baker (1981), davranışların, öğretmenin tutumunu ve çocuğa ilişkin duyguları yansıtmaları bakımından önemli olduğunu ifade etmiştir. Başbay ve Kağnıcı (2011) ve Polat (2009) çokkültürlü eğitimin uygulanmasında kilit rolün öğretmene ait olduğunu ifade etmektedirler. Gay (2013) etkili öğretmenlerin, kendi öğrencilerinin kültürel özgeçmişlerinin farkında olduklarını ve bu bilgileri etkili öğretim materyali ne dönüştürmeyi bildiklerini ifade etmiştir. Öğretmenlerin çokkültürlü eğitimin dezavantajlarına ve karşılaşılan sorunlara yönelik geliştirilen öneriler ile ilgili ifadeleri incelendiğinde de bu durum açıkça ortaya çıkmaktadır. Nitekim öğretmenler tarafından çokkültürlü eğitimin herhangi bir dezavantajının olmadığı belirtilirken ve gezi yapılmalı önerisi geliştirilirken çokkültürlü eğitim ile ilgili bilgi eksikliği olduğu araştırmacı tarafından gözlemlenmiştir. Benzer şekilde, Smith (2009) bazı öğretmenlerin çokkültürlü eğitimi destekleseler bile, çokkültürlü eğitim konusunda bilgi, yetenek ve tutumlarında yetersiz olabileceklerini belirtmiştir.

Araştırmanın bulgularına dayalı olarak aşağıdaki öneriler geliştirilmiştir:

1. Araştırma sonucunda öğretmenlerin çokkültürlü eğitim ile ilgili yeterli bilgilerinin olmadığı görülmüştür. Öğretmenlere çokkültürlü eğitim ile ilgili hizmetiçi eğitimin verilmesi yararlı olacaktır. Bu şekilde öğretmenler çokkültürlü eğitim hakkında bilgi sahibi olacaklar ve öğretim-öğrenme ortamını çokkültürlü eğitime göre düzenleyeceklerdir.
2. Ortaokul sosyal bilgiler dersi öğretim programı çokkültürlü eğitimi dikkate alarak düzenlenmelidir.
3. Öğretmenler tarafından belirtilen sorunlar ilgililer tarafından giderilmelidir. Bu şekilde çokkültürlü eğitimin etkili ve verimli bir şekilde uygulanması sağlanabilir.
4. Daha büyük örneklem grupları üzerinde ve ülkemizin farklı bölgelerinde görev yapan öğretmenlerin görüşlerini alan araştırmaların yapılması alanyazına katkı sağlayacaktır.
5. Durum çalışması, eylem araştırması, deneysel ve karma araştırma gibi farklı araştırma yöntemleri, desenleri ya da modelleri kullanılarak çokkültürlü eğitim ile ilgili araştırmalar yapılabilir.
6. Çokkültürlü eğitim ile ilgili farklı veri toplama araçları kullanılarak araştırmalar yapılabilir.

KAYNAKLAR

- Aydın, H. (2013). *Dünyada ve Türkiye'de çokkültürlü eğitim tartışmaları ve uygulamaları*. Ankara: Nobel.
- Banks, J.A. (2008). *An introduction to multicultural education*. Boston: Pearson Education.
- Banks, A.J. (2013a). Multicultural Education: Characteristics and goals. In J.A. Banks & C.A.M. Banks (Eds) *Multicultural education: Issues and perspectives*. Hoboken, NJ: Wiley.
- Banks, J.A. (2013). *An introduction to multicultural education*. New Jersey: Pearson Education.
- Başarı, F. (2012). *Öğretmen adaylarının çokkültürlü eğitime ilişkin görüşlerinin ve öz-yeterlik algularının değerlendirilmesi (Erciyes Üniversitesi Örneği)*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Erciyes Üniversitesi, Kayseri.
- Başarı, F., Sarı, M., & Çetin, A. (2015). Öğretmenlerin çokkültürlü eğitim algularının incelenmesi. *Pegem Eğitim ve Öğretim Dergisi*, 4(2), 91-110.
- Başbay, A., & Bektaş, Y. (2009). Çokkültürlülük bağlamında öğretim ortamı ve öğretmen yeterlikleri. *Eğitim ve Bilim*, 34(152), 30-43.
- Başbay, A., & Kağnıcı, D. Y. (2011). Çok kültürlü yeterlik algıları ölçeği: Bir ölçek geliştirme çalışması. *Eğitim ve Bilim*, 161, 199-212.
- Berg, B.L. (2001). *Qualitative research methods for the social sciences*. Boston: Ally and Bacon.
- Brown, S.C., & Kysilka, M. (2002). *Applying multicultural and global concepts in the classroom and beyond*. Boston, MA: Allyn & Bacon.
- Bulut, C. (2014). *Öğretmenlerin çokkültürlü yeterlik algularının incelenmesi*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Ege Üniversitesi, İzmir.
- Cresswell, J.W. (2007). *Qualitative inquiry & research design choosing among five approaches*. London: SAGE.
- Dunn, R. (1997). The goals and track record of multicultural education. *Education Leadership*, 54(7), 74-77.
- Galley, C.C. (2001). *Cultural policy, cultural heritage and regional development*. Unpublished master thesis. The State University of New Jersey, New Jersey.
- Gay, G. (1994). A synthesis of scholarship in multicultural education. Erişim Tarihi: 09.11.2016 <http://www.ncrel.org/sdrs/areas/issues/educatrs/leadrshp/le0gay.htm>
- Gay, G. (2010). *Culturally responsive teaching: Theory, research, and practice*. New York: Teachers College Press.
- Gay, G. (2013). Teaching to and through cultural diversity. *Curriculum Inquiry*, 43(1), 48-70.
- Giddens, A. (2000). *Runaway world : how globalisation is reshaping our lives*. New York: Routledge.
- Given, L.M. (2008). *The sage of encyclopedia of qualitative research methods*. Thousand Oaks, CA: Sage Publications.
- Güvenç, B. (1994). *İnsan ve kültür*. İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Hohensee, B.J., Bission, J., & Derman-Sparks. L. (1992). Implementing an anti-bias curriculum in early childhood classrooms. Eric Database, <http://eric.ed.gov/?id=ED351146> Erişim Tarihi: 15.11.2016.
- Hollins, E. R. (1996). *Culture in school learning: Revealing the deep meaning*. Mahwah, NJ: Erlbaum.
- Irvine, J. (1990). *Black students and school failure*. New York: Greenwood Press

- Irvine, J.J., & Armento B.J. (2001). *Culturally responsive teaching: Lesson planning for elementary and middle grades*. Mc Graw Hill, New York.
- Johnson, B. & Christensen, L. (2012). *Educational research quantitative, qualitative and mixed approaches*. London: SAGE.
- Karasar, N. (2012). *Bilimsel araştırma yöntemi*. Ankara: Nobel.
- Kaya, İ., & Aydın, H. (2014). *Çoğulculuk, çokkültürlü ve çokdilli eğitim*. Ankara: Anı.
- Krippendorff, K. (2004). *Content analysis: An introduction to its methodology*. California: Sage Publications.
- Ladson-Billings, G. (1994). *The Dreamkeepers: Successful teachers of African American children*. San Francisco, CA: John Wiley & Sons, Inc.
- Marangoz, G. (2014). *Okul yöneticilerinin ve öğretmenlerin çokkültürlü eğitime karşı algısı*. Yayımlanmış yüksek lisans tezi. Bahçeşehir Üniversitesi, İstanbul.
- Merriam, S.B. (2009). *Qualitative research and case study applications in education*. San Francisco: Jossey – Bass Publishers.
- Miles, M.B. & Huberman, A.M. (1996). *Qualitative data analysis: A sourcebook of new materials*. Thousand Oaks: Sage.
- Nieto, S., & Bode, P. (2011). *Affirming diversity: the sociopolitical context of multicultural education*. Boston, MA: Pearson Education Inc.
- Patton, M.Q. (2002). *Qualitative research evulation methods*. California: SAGE.
- Polat, S. (2009). Öğretmen adaylarının çokkültürlü eğitime yönelik kişilik özellikleri. *International Online Journal of Educational Sciences*, 1(1), 154-164.
- Reitz, J.G. (2009). Assessing multiculturalism as a behavioural theory. *Multiculturalism and Social Cohesion*, 1-47.
- Roux, J. L. (2000). Multicultural education: A new approach for a new south african dispensation. *Intercultural Education*, 11(1), 19-29.
- Sart, G. (2015). Fenomenoloji ve yorumlayıcı fenomenolojik analiz. F.N. Seggie ve F. Bayyurt (Edt.) *Nitel araştırma: Yöntem, teknik, analiz ve yaklaşımlar*. Ankara: Anı.
- Smith E. B. (2009). Approaches to multicultural education in preservice teacher education: Philosophical frameworks and models for teaching. *Multicultural Education*, 16(3), 45-50.
- Thomas, G. (2011). *How to do your case study a guide for student and researchers*. London: SAGE.
- Tıkaç, S. (2015). Nitel veri analiz programlarının veri analizinde kullanımı: Nvivo'ya bir bakış. F.N. Seggie ve F. Bayyurt (Edt.) *Nitel araştırma: Yöntem, teknik, analiz ve yaklaşımlar*. Ankara: Anı.
- Yaşar, Ş. (2003). The place and importance of social studies in raising individuals awareness of World citizenship. *The 83rd NCSS Annual conference*, Chicago, USA.
- Yıldırım, S. (2016). *Kosova'daki öğretmenlerin çokkültürlü eğitime yönelik bilgi, inanç, tutum ve öz yeterliklerinin sınıf içi uygulamalarıyla ilişkisinin incelenmesi*. Yayımlanmamış doktora tezi, Balıkesir Üniversitesi, Balıkesir.

SUMMARY

Introduction

The purpose of this research is to examine the opinions of the social studies teachers on multicultural education.

Method

In this research, one of the qualitative research patterns, the phenomenology pattern, is used. Ten social studies teachers working in a city of Eastern Anatolia Region in the academic year of 2015-2016 constitute the participants of the research. In the research, the method of maximum diversity, which is one of the purposeful sampling methods, and semi-structured interview from the interview types are used. The semi-structured interviews are the most frequently used data collection tool in the phenomenological research (Sart, 2015). In the semi-structured interview form, there are three open-ended questions to determine personal information about the participants and six open-ended questions to identify their views on multicultural education. Content analysis is used in the analysis of the data. The answers given by the teachers are examined and coded one by one, and themes are created by associating these codes with each other and bringing them together. Validity and reliability are the most important two measures that are used to achieve or increase the credibility of research's results. In this context, detailed reporting of the collected data and explanation of how the results are reached by the researcher are among the important criteria of validity in qualitative research (Yıldırım & Şimşek, 2011). In this research, to ensure the validity of the research results, the data analysis process is addressed and examined in detail. The researcher presented the codes to two different experts and determined agreement and difference of opinions on the codes and themes.

Conclusion and Discussion

In the research, it is tried to determine what the perceptions of the teachers about multicultural education are. In the research result, according to gender, it is seen that the female teachers perceive multicultural education as the education given to individuals who have different beliefs more; the male teachers perceive as the education given to individuals who have different beliefs and races more. According to the educational level, the undergraduate teachers perceive as the education given to individuals that have different beliefs more, the education is given to individuals that speak different languages, have different races and beliefs. According to socio-economic levels of schools, the teachers working in the schools having high, medium and low socio-economic levels perceive as the education given to individuals that speak different languages, have different beliefs and socio-economic status and belong to different races.

In the research, it is also examined which activities are carried out by the teachers regarding multicultural education. The activities carried out by the teachers in relation to multicultural education are divided into three themes as student-centered, teacher-centered and I do not conduct activities. The teachers stated that they use the case study method the most under the theme of student-centered activities. In addition, the researcher assesses the use of more student-

centered activities in the actions related to multicultural education positively. Because it is thought that in this way, the activities related to multicultural education would be effective on the students and democratic individuals could be raised, which is one of the objectives of multicultural education. The teachers stated that they rather use the narrative method under the theme of teacher-centered activities. In addition, the teachers indicated that they use question-answer method under the theme of teacher-centered activities. Two teachers that no activities based on multicultural education were conducted.

In the research, the problems faced by teachers in multicultural education are also examined. The teachers stated that they encounter problems due to lack of information about different cultures from families and circuits, concerns originating from the school management, students and curriculum and legal concerns. The teachers indicated that they experience problems in the theme of student-sourced problems because of exclusion of individuals having different cultural characteristics, the presence of prejudice against and disrespect to these individuals. In the research, solution proposals of the teachers for the problems related to multicultural education are also examined. Suggestions related to the problems they face while practicing multicultural education have been developed for the families, environment, school management, students and curriculum by the teachers. Suggestions based on the foregoing problems have been developed by the teachers. In addition, suggestions on organizing trips and legal assurance have been developed by the teachers. No suggestion has been developed by one teacher. Under the theme of family, suggestions of training the family and elimination of prejudices have been developed by the teachers. In the research, opinions of the teachers on the advantages of multicultural education have also been taken. When the results of the research are examined, it is stated by the teachers that advantages of multicultural education are bringing values to the students, raising democratic individuals, generating a democratic class environment, creating a democratic society, improving critical thinking skills of the students and allowing them to meet different cultures, enhancing cultural interaction, developing self-confidence of the students, feeling of the students free, development of their horizons and their adaptation to cultural differences. In the research, the opinions of the teachers on the disadvantages of multicultural education are also examined. In the research result, it is stated by the teachers that multicultural education has disadvantages such as causing conflicts and disciplinary problems, failure of teachers in treating the students with different cultural characteristics equally and transferring their cultural characteristics, the formation of prejudice, the difficulty of practicing multicultural education and alienation. In addition, two teachers stated that multicultural education has no disadvantages.